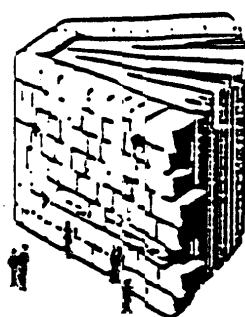

Конгрес національних громад України

Група моніторингу прав національних меншин

**Асоціація єврейських організацій і общин
(Ваад) України**

Антисемітизм в Україні – 2020

Доповідь за підсумками моніторингу

**Київ
2021**

1. Напади на ґрунті антисемітизму

● **За даними моніторингу, в 2020 р. було зафіксовано чотири випадки антисемітського насильства.**

За попередній період із початку систематичного моніторингу внаслідок насильницьких інцидентів на ґрунті антисемітизму постраждали:

● 2004 р. – 8 осіб, 2005 – 13, 2006 – 8, 2007 – 8, 2008 – 5, 2009 – 1, 2010 р. – 1 особа, 2011 р. не було зафіксовано насильства на ґрунті антисемітизму, 2012 р. – 4 особи (внаслідок трьох інцидентів), 2013 – 4, 2014 – 4, 2015 – 1, 2016 р. – також 1 особа. В 2017–2019 рр. жодного випадку насильства на ґрунті антисемітизму зафіксовано не було.

Як видно із зібраного впродовж майже 20 років фактичного матеріалу, пік пов'язаних з насильством злочинів на ґрунті антисемітизму припадає на 2005 р. Починаючи із 2006 р. спостерігається помітний спад, а після 2009 р. кількість подібних інцидентів залишається на стабільно низькому рівні. Крім кількісних характеристик, варто зазначити, що саме на 2005–2007 рр. припадає хвиля найжорстокіших вуличних нападів, які реально загрожували життю постраждалих. Настільки серйозних випадків не фіксується вже давно.

Якщо ж взяти статистику за останні роки, то можна зазначити, що після певного зростання кількості нападів в 2012–2014 рр., в 2015–2016 рр. показники знову знизилися до мінімальних, в 2017–2019 рр. антисемітського насильства в Україні не було зафіксовано в принципі.

В цьому контексті чотири випадки в 2020 р. привертають на себе увагу. Чим можна пояснити таке порівняно помітне зростання, навіть якщо воно в абсолютних числах воно незначне?

Із опису кейсів (див. далі) можна помітити, що 2 випадки антисемітського насильства відбулися в вересні – жовтні в Умані (Черкаська обл.). Цього року напередодні Рош а-Шана, свята єврейського Нового року за релігійним календарем, коли відбувається традиційна проща хасидів до Умані, в публічній сфері було розгорнуто кампанію, в якій приїзд паломників до міста було пов'язано з розповсюдженням covid-19 (докладніше див. присвячений цьому розділ доповіді). Кампанія значною мірою набула розголосу завдяки участі представників міської влади, які, наскільки можна здогадуватися, намагалися таким чином набрати популярності напередодні місцевих виборів. Іншими словами, пандемія та її соціальні наслідки обумовили специфічний контекст, в якому внаслідок локальної пропагандистської кампанії відбулося 50% випадків антисемітського насильства 2020 р. Щодо решти – важко щось стверджувати напевно, але існують деякі припущення, чому ці випадки трапились саме минулого року.

В одному випадку (в Маріуполі, Донецька обл.) йдеться про дії відверто невірніваженої (скоріше за все, психічно нездорової) особи. Про її мотиви та контекст події нічого не відомо. Можливо, це спекуляція, проте видається вірогідним припущення, що опосередковано вплив пандемії може відчуватися й в цьому випадку. Є достатньо даних, які свідчать про руйнівні наслідки пандемії та карантинних обмежень на невірніважену психіку.

В ході ще одного випадку (в Вінниці) нападник пов'язував власні негативні почуття щодо євреїв з етнічним походженням президента країни Володимира Зеленського. Можливо, це не було головною причиною його дій. Але за наявної інформації можна зробити висновок, що етнічність голови держави стала одним з тригерів його агресивності щодо представників єврейської громади. Нагадаємо, що натяки на походження президента в 2019–2020 рр. було зафіксовано також в написах, якими супроводжувались декілька актів вандалізму.

Враховуючи це, обережно можна висловити гіпотезу, що асоціація голови держави та його діяльності з єврейством може стати помітним фактором, який буде впливати на рівень антисемітизму в країні. Особливо вірогідним це може стати в разі зростання рівня розчарування значної частини населення в діях президента.

Хроніка

● **24 лютого** в м. Вінниця нетверезий 43-річний чоловік в напіввійськовому одязі вдерся до синагоги, розташованої по вул. Грушевського, 8. Протягом кількох хвилин він вештався по приміщенню, лаявся, висловлював антисемітські погляди (серед іншого, претензії до євреїв хуліган пов'язував із етнічним походженням президента України), чіпляв оргтехніку, плюнув в портрет Хафец-Хаїма (іудейського релігійного авторитета початку ХХ ст.) та зім'яв його. Староста громади, 59-річний Ігор Браверман, викликав поліцію та намагався приборкати бешкетника, проте той почав поводитися ще більш агресивно. Нападник збив з голови старости кипу (ярмулку) та застосував до нього силу, викручуючи йому руки та хапаючи за горло¹.

Постраждалого було госпіталізовано через високий артеріальний тиск. Тілесних ушкоджень лікарі в нього не діагностували, тому він вирішив не писати заяву до поліції.

Нападника було затримано. Його дії було попередньо кваліфіковано за ч. 1 ст. 296 (хуліганство) та ч. 2 ст. 161 (порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками) Кримінального кодексу України².

За словами потерпілого, раніше нападник вже поведився агресивно щодо будинку синагоги та її відвідувачів. Його вже навіть затримувала поліція, але жодних процесуальних дій після вибачень з боку дебошира не вчиняла.

Потерпілий інформував про відсутність слідчих дій по справі щодо нападу на нього. На початку 2021 р. стало відомо, що ще влітку 2020 р. справу було закрито³.

● **28 липня** в м. Маріуполь відбувся збройний напад на синагогу, розташовану по вул. Харлампіївська, 6.

На початку одинадцятої, після закінчення ранкової молитви, до будинку намагався потрапити підозрілий молодик. Після того, як охоронець синагоги Ріхард Голомазов не пропустив його всередину та намагався випроводити, відвідувач вийняв з пакету сокиру та напав на охоронця. Останньому вдалося роззброїти нападника та виштовхати його з будівлі, але він отримав поранення руки і голови сокирою⁴.

Частково їх сутичку вже на крильці будівлі було зафіксовано на камеру відеоспостереження⁵. На відео можна побачити, як молодик спочатку втік з місця події, залишивши всі свої речі. Проте одразу повернувся, підхопив свою сумку і повикидав звідти в сторону синагоги два пакети. Пакети були наповнені піском, фекаліями та іншим сміттям. Після цього злочинець пішов геть.

Охоронця було госпіталізовано, йому зашили рублену рану руці.

Представники поліції провели розслідування на місці злочину і взялися за пошуки злодія⁶. Попередньо злочин кваліфікують за ст. 15, п.7 ч. 2 ст. 115 ККУ (замах на умисне вбивство з хуліганських мотивів)⁷.

¹ Інтерв'ю з постраждалим, 26 лютого 2020.

² <https://vn.npu.gov.ua/news/xuliganstvo/policzejski-vinnichchini-rozpochali-kriminalni-provazhennya-za-faktami-rozpaluyannya-religijnoi-vorozhnechi-ta-xuliganskix-dij-u-primishhenni-sinagogi/>

³ Антисемітизм в Україні. Звіт за 2020 рік. Об'єднана єврейська община України. (<https://jew.org.ua/images/pdf/AntisemitismUKR2020.pdf>). С.24.

⁴ <https://jewishnews.com.ua/society/ya-prosto-vypolnil-svoyu-rabotu-ohrannik-zacshitivshiy-sinagogu-mariupolya>

⁵ <https://www.facebook.com/791036377608810/videos/1602823546551210/>

⁶ <https://jewishnews.com.ua/society/neizvestnyij-vorvalysya-v-sinagogu-mariupolya-s-toporom>

Пізніше з'ясувалося, що зранку перед нападом на синагогу в результаті особистих неприязних стосунків злочинець наніс ножове поранення в шию співробітнику житлово-комунального підприємства.

Згідно з інформацією, що була оприлюднена **30 липня**, в скоєні злочину підозрюється Юлій-Галарьірогайлальірозра Ілліч Цезарь 1991 р.н.⁸ Його було оголошено в розшук⁹.

12 серпня стало відомо, що підозрюваного було затримано¹⁰. З'ясувалося, що в серпні правопорушник нелегально перетнув російсько-український кордон, де намагався сховатися, використовуючи документи на інше прізвище, яке він носив раніше (в 2015 р. та в 2018 р. він змінював ім'я та прізвище). Російські правоохоронні органи його затримали. Станом на початок вересня 2020 р. він знаходився в СІЗО в Ростові-на-Дону.

• Близько другої години ночі **1 вересня** в Умані (Черкаська область) стався напад на 34-річного ортодоксального єврея Моше Таннера, громадянина Ізраїлю, який проживає в Україні. Після того, як він купив продукти, на касі універсаму АТБ до нього причепилися шість хлопців. За словами потерпілого, вони заявляли, «ми не хочемо, щоб ви ходили в наші магазини, уходите»¹¹. Вже на вулиці один із нападників вдарив єврея по обличчю та зламав йому носа¹².

Особи нападників було оперативно встановлено. **2 вересня** слідчі повідомили їм про підозру в скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 296 Кримінального кодексу України (хуліганство). Окрім того, вірогідному ініціатору нападу було вручено також підозру за ч. 3 ст. 27 ККУ (організація злочину)¹³. Станом на початок 2021 р. судовий розгляд ще не було завершено.

Для кращого розуміння контексту варто додати, що напередодні щорічної вересневої прощі ортодоксальних іудеїв-хасидів до могили р.Нахмана в Умані цього року широко розповсюджувалися побоювання, що масове паломництво може призвести до спалаху коронавірусної хвороби. В деяких випадках фіксувалася відмова до обслуговування осіб, схожих на іноземців-прощан¹⁴, спроби не фізично допустити хасидів, що приїхали до готелю при синагозі, до будинку¹⁵, та ін. інциденти, які свідчили про високий рівень нетерпимості до приїжджиків. Додамо, що міська влада, вірогідно, з врахуванням перспективи місцевих виборів, значною мірою сприяла цим настроям. Важко сказати, наскільки всі ці випадки можна узагальнювати як антисемітські, скоріше йдеться про специфічний контекст істерії, викликані страхом перед розповсюдженням хвороби. Проте, стигматизовано було саме ортодоксальних євреїв, за чіткою (етно)релігійною ознакою. Вказані інциденти, пов'язані з дискримінацією та розпалюванням ворожнечі, було кваліфіковано за ст. 161. ККУ.

• Близько другої години ночі **18 жовтня** в Умані стався напад на громадянина Ізраїлю 2003 р.н., який був одягнений згідно з ортодоксальною релігійною традицією. Йому назустріч рухались троє молодих людей. Коли біля буд. № 46 по вул.Пушкіна вони порівнялися, один з них вдарив підлітка кулаком в обличчя. Права скула потерпілого була розсічена ударом¹⁶. Нападник з товаришами побігли з місця події вздовж вул.Пушкіна¹⁷.

7

https://mvs.gov.ua/ua/news/32927_Policiya_Mariupolya_rozshuku_zlovmisnika_yakiy_nanis_tilesni_ushkodzhennya_ohoroncyu_sinagogi.htm

⁸ https://glavcom.ua/img/article/6986/21_main.jpg

⁹ <http://police.dn.ua/news/view/uvaga-politsiya-rozshukue-pidozryuvanogo-u-zamahu-na-vbivstvo>

¹⁰ <https://jewishnews.com.ua/society/pojman-podozrevaemiy-v-napadenii-na-sinagogu-mariupolya>

¹¹ <https://zaborona.com/ru/hasidy-v-umani/>

¹² Є відеозапис нападу: <https://www.facebook.com/cherkasypolice/posts/945860499232817>.

¹³ <https://www.facebook.com/cherkasypolice/posts/946680915817442>

¹⁴ <https://zmina.info/news/khasydy-ne-obsluhovuyut%CA%B9sya-mahazyn-v-umani-rozmistyv-dyskryminatsiyne-oholoshennya>

¹⁵ <https://www.pravda.com.ua/news/2020/08/28/7264457/>

¹⁶ <https://t.me/UJCUkraine/53>

¹⁷ <https://www.facebook.com/jewishnewsua/videos/728418144555182/>

Правопорушення було кваліфіковано за ч.1 ст.296 Кримінального кодексу України (“хуліганство”).

21 жовтня стало відомо, що особу нападника було встановлено¹⁸.

6 листопада суд після розгляду справи за спрощеною процедурою виніс вирок нападнику. Йому було призначено покарання в вигляді штрафу в 17 тис. грн¹⁹.

Повідомлення про напади на ґрунті антисемітизму, що не підтвердилися

● **11 січня** на порталі новин «The Yeshiva World News» з’явилося повідомлення про те, що на території проживання хасидських паломників в Умані стався погром. Заголовок новини містив фразу «українські бандити напали на євреїв, четверо людей госпіталізовані». В повідомленні йшлося про те, що група з тридцяти українських бандитів з ножами та дубинками в руках ходили по вулиці (згідно деяким версіям це була вулиця Пушкіна, тобто неподалік від гробниці раббі Нахмана) та били євреїв. При цьому, як зазначалося, працівники поліції, будучи присутніми на місці події, ніяким чином не намагалися вгамувати злочинців. Приводом до масового побиття було зазначено суперечку між місцевим українцем та євреєм²⁰. Новина швидко розповсюдилася по різноманітним міжнародним інформаційним каналам.

Новина про погром спровокувала суперечки в і інформаційному просторі. Почали з’являтися спростування повідомлення про погром²¹. Для з’ясування обставин конфлікту до Черкащини рушили працівники різних спецслужб. Вже **12 січня** на офіційному сайті Національної поліції Черкаської області було повідомлено, що інформація щодо госпіталізації чотирьох осіб в результаті масового нападу, а також про звернення до місцевих відділків поліції щодо конфлікту, не відвідає дійсності²². Згідно деяким неофіційним джерелам певна сутічка мала місце. Конфлікт стався між групою паломників та охоронцями синагоги біля гробниці раббі Нахмана. У сварці не було ніякого антисемітського підґрунтя. Більше того, були неофіційні повідомлення, що саме паломники почали бійку²³. Працівники поліції прибули на місце події, проте жодна зі сторін конфлікту офіційних скарг так і не подала²⁴.

Уманська міськрада поінформувала²⁵, що для обговорення події конфлікту пройшла зустріч міського голови, представників єврейської громади та правозахисних органів. На ній, зокрема, було прийнято рішення забезпечити дотримання порядку на могилі р. Нахмана силами Державної служби охорони.

Із заявою, в якій було підкреслено побутовий характер конфлікту, виступила і місцева громада²⁶.

Лише поодинокі ЗМІ, що поширили первісну інформацію про погром, розмістили спростування²⁷. Варто також зазначити, що спростування новини про погром викликало в деяких ЗМІ думку про те, що українська влада приховує інформацію заради «зниження звітності за рівнем антисемітизму»²⁸.

¹⁸ <https://www.facebook.com/cherkasypolice/posts/985109001974633>

¹⁹ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92693654>

²⁰ <https://www.theyeshivaworld.com/news/featured/1821774/pogrom-in-uman-over-shabbos-ukrainian-thugs-attack-jews-4-evacuated-to-hospitals.html>

²¹ <https://www.radiosvoboda.org/a/30375093.html>

²² <https://ch.npu.gov.ua/news/oficijno/v-umani-praczyuje-grupa-z-czentralnogo-aparatu-naczpolicziji/>

²³ <https://www.facebook.com/groups/UmanUA/permalink/1508685179278635/>

²⁴ <https://www.facebook.com/groups/UmanUA/permalink/1508685179278635/>

²⁵ <https://www.facebook.com/vykonkomumr/photos/a.552407964918910/1424101481082883/?type=1&theater>

²⁶ <https://youtu.be/I3HH89vs4Qw>

²⁷ <https://www.jpost.com/Diaspora/Antisemitism/Four-hospitalized-after-antisemitic-mob-rampages-through-Uman-613918>

²⁸ <https://www.7kanal.co.il/News/News.aspx/215899>

• **15 лютого** на сайті ізраїльської газети «Jerusalem Post» з'явилося повідомлення про те, що в Чернівцях у січні мав місце антисемітський інцидент²⁹.

В статті з гучною назвою «Бней Бріт засуджує «триваючі атаки» проти євреїв в Україні» йшлося про те, що в Чернівцях був здійснений напад на офіс ложі «Бней Бріт», в результаті якого постраждали члени ложі. В повідомленні також було заявлено, що у зв'язку з інцидентом керівництво ложі надіслало листа В.Зеленському з проханням звернути увагу на цей напад і визнати його демонстрацією ідеології ненависті.

В україномовних ЗМІ інцидент практично не висвітлювався. Більше того, є підстави вважати, що напад на офіс взагалі не мав антисемітського підтексту³⁰. Вже не перший раз неперевірена інформація провокаційного змісту, яка стосується антисемітизму в Україні, публікується на ізраїльських інформаційних каналах.

«Бней Бріт» – це міжнародна єврейська організація, створена у 1843 році в Америці, яка займається соціальною підтримкою єврейських громад, сприяє укріпленню зв'язків між Ізраїлем та єврейською діаспорою. Організація складається з так званих лож, які поширюють представництво «Бней Бріт» в різних країнах. Одна з таких лож є у Чернівцях.

2. Вандалізм на ґрунті антисемітизму

До вандалізму я відношу як власне фізичне пошкодження будівель єврейської інфраструктури (синагог, общинних центрів), надгробків на єврейських кладовищах та меморіалах пам'яті жертв Голокосту, наприклад побиття скла та підпали, так і графіті антисемітського та/або неонацистського характеру на подібних об'єктах, що свідчать про ідеологічну мотивацію.

В 2020 р. було зафіксовано 10 випадків антисемітського вандалізму.

За останні 15 років, згідно з даними нашого моніторингу, було зафіксовано таку динаміку: 2004 р. – 15 випадків антисемітського вандалізму, 2005 р. – 13, 2006 – 21, 2007 – 20, 2008 – 13, 2009 – 19, 2010 – 16, 2011, 2012 й 2013 – по 9 випадків, 2014 р. – 23, 2015 – 22, 2016 – 19, 2017 р. – 24 випадки, 2018 р. – 12 випадків, 2019 р. – 14 випадків.

Хроніка

• **18 січня** в Кривому Розі вандал замалював червоною фарбою з балончика підпис на пам'ятнику жертвам Голокосту, який розташований перед будинком синагоги (вул.Пушкинська, 46). Інцидент було зафіксовано на камеру зовнішнього відеоспостереження.

Треба зауважити, що правопорушник йшов вулицею та наносив написи (наприклад, «Путін хуйло» та ін.) також на паркани та стіни будинків³¹. Тому є вірогідність, що в його діях не було мотиву ненависті. Проте, він не міг не усвідомлювати, що зафарбовує напис на меморіалі пам'яті жертв Голокосту. Згідно з матеріалами судового розслідування, він «цілеспрямовано» прийшов до будівлі синагоги та «розуміючи та усвідомлюючи очевидність вчинених дій, в громадському місці в категоричній формі проявив своє образливе ставлення до пам'яті єврейському населенню м. Кривого Рогу, які загинули та стали жертвами нацистських переслідувань, умисно осквернив меморіальний пам'ятник».

²⁹ <https://www.jpost.com/Diaspora/Bnai-Brith-condemns-ongoing-attacks-against-Jews-in-Ukraine-617648>

³⁰ <https://www.facebook.com/groups/611424252388503/permalink/1277490272448561/>

³¹ <https://youtu.be/5ggI3nLVFgk>

21 січня було затримано підозрюваного в цьому правопорушенні³². Його було звинувачено в порушенні ч.1 ст. 194 (умисне знищення або пошкодження майна) ККУ. Пізніше злочин було перекваліфіковано більш строго – як порушення ч.2 ст. 297 (осквернення пам'ятника, спорудженого в пам'ять жертв нацистських переслідувань)³³.

Єврейська громада м. Дніпро в ході зустрічі із керівництвом Національної поліції в Дніпропетровській області наполягла на тому, щоб слідство врахувало ксенофобські мотиви злочинця³⁴.

26 травня Центрально-Міський районний суд м. Кривого Рогу Дніпропетровської області виніс вирок. Правопорушника було засуджено до трьох років позбавлення волі умовно³⁵.

● **27 січня** в Острозі (Рівненська область) був зіпсований стенд, пов'язаний з єврейською історією міста. Стенд знаходиться на найдавнішому зі збережених будинків міста (за адресою пр. Незалежності, 2). В цьому будинку на початку XVII ст. жив видатний релігійний авторитет рабин Шмуель Еліезер Ейдельс (також відомий як Маарша).

На стенді коротко описується історія острозької єврейської громади. Невідомий вандал намалював чорним маркером на стенді свастику та знак СС, а також замалював написи на івриті та їдиші³⁶.

Вірогідно, зловмисник не випадково вибрав дату антисемітського акту: 27 січня весь світ відмічає День пам'яті жертв Голокосту.

Представник єврейської громади повідомив про правопорушення в правоохоронні органи. Попередньо дії правопорушника було кваліфіковано за ст. 296 Кримінального кодексу України ("хуліганство"). Вже в лютому кримінальне впровадження було закрито за відсутністю складу злочину³⁷.

● **15 лютого** в Лисянці (Черкаська область) було зафіксовано пошкодження пам'ятника жертвам Голокосту. Невідомий зловмисник розбив табличку з написом і молитвою на івриті. Характер пошкоджень не свідчить прямо про мотив ненависті, але табличка з аналогічним написом українською та українським гербом, що встановлена на іншій стороні пам'ятника, не постраждала³⁸.

Про інцидент було повідомлено поліцію. Попередньо розглядалась можливість кваліфікації правопорушення за ст. 194 ККУ (умисне пошкодження майна). Але після того, як з'ясувалося, що меморіальна дошка не перебуває на балансі місцевої громади, поліція прийняла рішення про припинення розгляду повідомлення про правопорушення³⁹.

Пам'ятник був встановлений в 2016 р. на місці вбивства майже чотирьохсот місцевих євреїв у 1941 році.

● **7 березня** в Рівному був зафіксований акт вандалізму на старому місцевому єврейському цвинтарі. На меморіальній плиті, яка встановлена біля входу до зачиненого цвинтарю, зеленою фарбою було нанесено великі літери «ЗЕ». Крім того, пам'ятний знак

³² <https://www.npu.gov.ua/news/rozshuk/policzejski-zatrimali-cholovika-yakij-u-krivomu-rozi-poshkodiv-pamyatnik-zhertvam-golokostu-dopovнено/>

³³ <https://dp.npu.gov.ua/news/podiji/spravu-pro-poshkodzhennya-napisu-na-pam-yatniku-zhertvam-golokostu-v-m-krivij-rig-perekvalifikovanogo-yak-naruga-nad-mogiloyu-volodimir-ogurchenko>

³⁴ <https://dj.com.ua/news/view/new/?id=22629&lang=ru>

³⁵ <http://reestr.court.gov.ua/Review/89446974>

³⁶ <https://www.facebook.com/garshinov/posts/2956753004368770>

³⁷ Антисемітизм в Україні. Звіт за 2020 рік. Об'єднана єврейська община України. (<https://jew.org.ua/images/pdf/AntisemitismUKR2020.pdf>). С.22.

³⁸ <http://vechirka.net/vandali-znischili-evreyskiy-pamyatnik-u-lisyanci>

³⁹ Антисемітизм в Україні. Звіт за 2020 рік. Об'єднана єврейська община України. (<https://jew.org.ua/images/pdf/AntisemitismUKR2020.pdf>). С.23.

було пошкоджено. На табличці з переліком видатних діячів, що були поховані на цьому кладовищі, було знайдено тріщину, ймовірно, від удару якимось предметом⁴⁰.

Правопорушення було попередньо кваліфіковано по ч.2 ст.297 ККУ (наруга над могилою)⁴¹.

• Вночі **20 квітня** в Херсоні була зафіксована спроба підпалити будівлю синагоги, розташовану по вул. Театральній, 27. Синагога належить Херсонській іудейській релігійній громаді «ХАБАД».

В 2.46 ночі двоє зловмисників підпалили кожен по одній пляшці з горючою рідиною (яка, як було з'ясовано пізніше, складалася із суміші автомобільного мастила змішаного з бензином та суміші для розпалу багаття) та кинули їх в фасад будинку синагоги, після чого втекли. Стався короткий спалах, який швидко згас. Будівля не зайнялася полум'ям, але фасад було термічно пошкоджено. Згідно акту, пожежею спричинено матеріальні збитки у розмірі 30 000 гривень⁴².

Інцидент мав принаймні одного очевидця, який повідомив про інцидент в поліцію. До того ж злочин був зафіксований на камери відеоспостереження⁴³. За фактом злочину було відкрито кримінальне провадження за ст.15 та ч.2 ст.194 (замах на умисне знищення або пошкодження майна) ККУ⁴⁴.

За даними слідства, зловмисники зустрілися ввечері **19 квітня** поблизу автомобільного мосту через річку Кошова до мікрорайону «Корабел» і близько опівночі вирушили до синагоги. Рухалися темними провулками, в одному з яких сховали рюкзаки із запасним одягом. Після невдалої спроби підпалу релігійної будівлі підозрювані повернулися до схованки і переодягнулися. Один свій попередній одяг викинув, а інший – поклав речі назад у рюкзак. Неосвітленими вулицями чоловіки рушили через приватний сектор у напрямку Житлоселища, а вже біля мікрорайону «Шуменський» розійшлися у різних напрямках. Один із них пішов у напрямку Таврійського, інший – до р. Кошова, де згодом його зафіксували відеокamери по вул. Дорофєєва. Загалом їх шлях від місця зустрічі до моменту розтавання становив майже 10 кілометрів.

9 травня під час охорони публічного порядку в парку «Слави» поліцейські разом із працівниками обласного управління СБУ помітили двох молодих чоловіків, один із яких був дуже схожий на підозрюваного з орієнтування – такий же одяг, тілобудова, зріст. При перевірці з'ясувалося, що 18-річний житель мікрорайону «Корабел» дійсно причетний до скоєння злочину. Ввечері правоохоронці затримали його в мікрорайоні «Північний». Під час слідства встановлено, що 19-річний чоловік створив в одному із месенджерів тематичну групу, в якій і познайомився з молодшим за віком хлопцем. Згодом молодики вирішили 20 квітня кинути в синагогу запалені пляшки з бензином⁴⁵. Згідно з повідомленням СБУ, «зловмисники, що підтримують нацистську ідеологію, у змові зі співниками вирішили у такий спосіб «відзначити» річницю лідера нацизму»⁴⁶. В матеріалах слідства стверджується, що підпал було скоєно «з хуліганських мотивів на ґрунті національної та релігійної нетерпимості». Проте, мотив ненависті не було враховано при кваліфікації злочину.

Один з підозрюваних – курсант 3 курсу Херсонського морського коледжу рибної промисловості, другий – співробітник Херсонського обласного благодійного фонду «Мангуст»⁴⁷.

⁴⁰ <https://jewishnews.com.ua/society/v-rovno-oskvernili-evrejskij-pamyatnik-upomyanuv-zelenskogo>

⁴¹ Антисемітизм в Україні. Звіт за 2020 рік. Об'єднана єврейська община України. (<https://jew.org.ua/images/pdf/AntisemitismUKR2020.pdf>). С.27.

⁴² <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89342401>

⁴³ <https://www.facebook.com/100008743323406/videos/2331941207107301/>

⁴⁴ <https://hr.npu.gov.ua/news/novini/za-faktom-sprobi-pidpalu-budivli-iudejskoji-religijnoji-obshhini-policziya-vidkrila-kriminalne-provadhennya/>

⁴⁵ <https://www.facebook.com/khersonpolice.official/posts/2660558724200291>

⁴⁶ <https://ssu.gov.ua/novyny/7585>

⁴⁷ <http://jewseurasia.org/page18/news67106.html>

12 травня затриманим також була пред'явлена підозра за попередньою кваліфікацією за ст. 178 ККУ (пошкодження релігійних споруд чи культових будинків).

13 травня суд обрав нічний домашній арешт в якості запобіжного заходу щодо підозрюваних (слідство клопотало про тримання під вартою)⁴⁸. **7 липня** строк запобіжного заходу було продовжено⁴⁹.

27 червня, перебуваючи в Херсоні із робочим візитом, до відновленої після спроби підпалу синагоги завітав президент України Володимир Зеленський. Він вручив листи-подяки за швидке розкриття злочину начальнику поліції Херсонщини Олександрю Прокудіну та голові СБУ в регіоні Сергію Криворучку. «Такі вчинки дуже важливі, щоб показати: в Україні рівень антисемітизму дуже низький. Якщо є спроби – ми їм запобігаємо», – наголосив Володимир Зеленський⁵⁰.

4 серпня обвинувальний акт було передано до суду⁵¹. Станом на початок 2021 р. судовий розгляд ще не було завершено.

- В **травні** на цвинтарі в одному з міст Центральної України антисемітським написом було спалюжено могилу видатного єврейського культурного діяча XVII ст.⁵²

- **27 жовтня** стало відомо про акт вандалізму в Мелітополі (Запорізька область). Невідомі облили кефіром меморіал пам'яті жертв Голокосту «Плач по ненародженим»⁵³. Меморіал було відкрито 12 серпня 2021 р.⁵⁴

- **4 грудня** в Коломиї (Івано-Франківська область) 47-річний місцевий мешканець кинув пляшку у вікно будинку синагоги, та розбив склопакет. Вже **5 грудня** особу підозрюваного було встановлено за допомогою запису камери відеоспостереження. Свої дії він пояснював тим, що був напідпитку.

Дії правопорушника було кваліфіковано за ст. 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення (дрібне хуліганство)⁵⁵.

- **10 грудня**, в день запалювання першої свічки Хануки, антисеміт перекинув ханукальний світильник, встановлений на Контрактовій площі в сквері № 2 (біля пам'ятника Григорію Сковороді) в Києві. При цьому правопорушник вів відеострім акту вандалізму зі свого телефону на сторінці в фейсбук, профіль якої підписаний як «Андрій Рачок»⁵⁶.

Згідно відеозапису, свої дії він пояснює тим, що євреї нібито вже сто років займаються геноцидом українського народу. Крім того, правопорушник встиг закликати до насильства по відношенню до євреїв, вигнання євреїв з України та заборони відзначати єврейські релігійні свята.

Поліція встановила особу правопорушника в той же день. Кримінальне провадження було відкрито з попередньою кваліфікацією за ст.296 Кримінального кодексу України («хуліганство»)⁵⁷.

⁴⁸ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89342401>

⁴⁹ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90334831>

⁵⁰ <https://www.president.gov.ua/news/prezident-vidvidav-u-hersoni-sinagogu-habad-yaku-u-kvitni-na-61917>

⁵¹ <https://www.facebook.com/pho.gov.ua/photos/a.476679685861432/1340034176192641>

⁵² Інформацію подано в узагальненій формі за проханням джерела повідомлення. В розпорядженні автора доповіді є інформація щодо точної дати подій та місця, а також фотографії спалюженого надгробку.

⁵³ <https://ria->

[m.tv/news/214892/v_melitopole_v_vulgarnoy_forme_oskvernili_pamyatnik_jertvam_holokosta_\(foto\).html](m.tv/news/214892/v_melitopole_v_vulgarnoy_forme_oskvernili_pamyatnik_jertvam_holokosta_(foto).html)

⁵⁴ <http://iz.com.ua/zaporoje/v-melitopole-o-zhertvah-holokosta-napominaet-pamyatnik-plach-o-nerozhdennyih>

⁵⁵ <https://if.npu.gov.ua/news/zagalna-informacziya/policzei-ski-Ivano-frankivshhini-rozshukali-xuligana-yakii-poshkodiv-vikno-u-religii-nii-sporudi/>

⁵⁶ <https://www.facebook.com/rachok.andryi/videos/2815009175445654/>

⁵⁷ <https://www.facebook.com/rachok.andryi/posts/2815330348746870>

Наступного дня правопорушник знов здійснив спробу перекинути світильник, але цього разу невдалу – напередодні його було краще закріплено⁵⁸.

12 грудня правопорушникові було вручено підозру вже у вчиненні злочину, передбаченому ч. 1 ст. 161 ККУ⁵⁹.

- Ввечері **13 грудня** в Києві було виявлено ще один випадок вандалізму по відношенню до іншого ханукального світильника, який було розташовано також на Контрактової площі, але ближче до початку вул. Саксаганського. Було розбито частину лайтбокса з написом «Щасливої Хануки», який було закріплено на світильнику відносно невисоко⁶⁰.

3. Погрози

- Вранці **4 березня** в поліцію одразу декількох адміністративних центрів надійшло повідомлення про замінування місцевих синагог.

Електронний лист з попередженням про замінування отримали у ГУ НП Житомира⁶¹, Івано-Франківська⁶², Києва⁶³, Одеси⁶⁴ та Харкова⁶⁵. За деякими джерелами таке повідомлення отримали також відділки Миколаєва, Вінниці і Сум⁶⁶. У кожному місті поліція оперативно зреагувала на попередження. Відвідувачів зазначених синагог було евакуйовано. В результаті перевірки в жодній з синагог вибухових предметів не знайдено⁶⁷. Було розпочато розслідування для визначення особистості, яка надсилала листи. Зокрема в Івано-Франківську відділку відкрито кримінальне провадження за ч.1 ст. 259 ККУ (завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян).

4. Публічні прояви антисемітизму

Група моніторингу прав національних меншин та Ваад України не здійснюють системного моніторингу публічних проявів антисемітизму, антисемітської мови ворожнечі та не вважає можливим робити припущення щодо динаміці цього явища. Випадки, які було зафіксовано – це тільки поодинокі приклади, що мають допомогти читачу сформуванню уявлення про характер сучасного українського антисемітизму, але вони жодним чином не відражають поширеність явища.

- **4 січня** Софія Семчишин, працівниця львівської міської адміністрації та донька громадської діячки, члена партії «Свобода» Ірини Фаріон, опублікувала на своїй відкритій

⁵⁸ <https://jewishnews.com.ua/society/povalivshego-xanukiyu-v-kieve-zhdut-na-dopros-v-prokurature-ili-otpravlyat-pod-domashnij-arest>

⁵⁹ <https://kyiv.npu.gov.ua/news/Informacziya/choloviku-yakij-u-kijevi-perekinuv-odin-iz-simvoliv-jevrejskoji-obshhini-vrucheno-pidozru-andrij-krishhenko/>

⁶⁰ <https://t.me/UJCUkraine/213>

⁶¹ <https://zt.npu.gov.ua/news/na-varti-bezpeki/u-zhitomiri-policziya-pereviryaje-povidomlennya-pro-zaminuvannya-primishhennya/>

⁶² <https://if.npu.gov.ua/news/zagalna-informacziya/povidomlennya-pro-zaminuvannya-budivli-u-czentri-Ivano-frankivska-viyavilos-npravdivim/>

⁶³ <https://www.facebook.com/moshe.azman/posts/10218631771239837>

⁶⁴ <https://od.npu.gov.ua/news/zvichajni-novini/pravoovoronzci-pereviryayut-informacziyu-pro-zaminuvannya-kultovoji-sporudi-v-czentri-odesi/>

⁶⁵ <https://hk.npu.gov.ua/news/Inshi-podiji/policziya-pereviryaje-povidomlennya-pro-minuvannya-budivli-u-czentri-xarkova/>

⁶⁶ <https://stmegi.com/posts/78420/v-raznykh-gorodakh-ukrainy-zaminirovali-za-den-8-sinagog/>

⁶⁷ <http://jewseurasia.org/page6/news66293.html>

сторінці в фейсбуці різко ксенофобний напис «Жиди та поляки пи...дуйте далеко»⁶⁸. Це був її коментар стосовно новини, в якій йшлося про засудження послами Польщі та Ізраїлю вшанування С.Бандери та А. Мельника Київською та Львівською облрадами.

Юрій Лукашевський, начальник управління «Секретаріат влади» наголосив на тому, що хоча С.Семчишин, будучи працівником Львівської мерії, висловила свою думку публічно, її заява в жодному разі не відображає позиції міськради⁶⁹. Більше того, її висловлювання порушує нещодавно затверджений Кодекс⁷⁰ етичної поведінки посадових осіб та працівників виконавчої мерії. Проте невідомо, чи була С.Семчишин притягнута до дисциплінарної та/або юридичної відповідальності. Зазначений пост на її сторінці у фейсбуці був видалений.

● **4 квітня** голова ГО «Ярош Україна понад усе» Павло Ярош намагався провести в Одесі публічну акцію, в назві якої містився антисемітський заклик (російською мовою) «Бей жида – спасай страну». Днем раніше П.Ярош оголосив на своїй сторінці в фейсбуці про намір провести таку акцію, а також оприлюднив документ⁷¹, у якому зазначалося, що міська влада попереджена стосовно запланованої акції.

В день проведення акції П.Яроша було затримано на місці, з якого він планував почати акцію, та відвезено до Приморського відділку поліції. Від моменту затримання П.Ярош знімав себе на відео і демонстрував все, що з ним відбувається, у прямому ефірі на своїй сторінці в фейсбуці⁷². З відеоролика стає зрозуміло, що П.Яроша вже не перший раз затримують правоохоронні органи. Зважаючи на його вислів «Я сидел когда здесь “гей-парады” были», можна припустити, що раніше його дії також мали ксенофобний характер.

В П.Яроша з собою було декілька плакатів, один з них мав напис «Бей жида спасай страну!» та каністра з рідиною. Представники правоохоронних органів пред'явили П.Ярошу звинувачення у порушенні постанови Кабінету Міністрів за 17 березня 2020 р. щодо дотримання карантину і склали протокол про адміністративне правопорушення. Таким чином, поліція не вирішала кваліфікувати дії затриманого за ст. 161 ККУ, проте обрала доволі сумнівний з юридичної точки зору шлях запобігти проведенню антисемітської акції. Насправді обмеження щодо карантину не повинні заважати проведенню публічних акцій, а постанова Кабміна не здатна обмежити гарантовану законом свободу мирних зібрань.

Присутні під час складання протоколу поняті звинувачували П.Яроша у заклик до насильства і вимагали в нього публічного спростування думки про зв'язок між євреями та продажем землі. Проте затриманий з ними не погоджувався, до того ж підкреслював, що в його розумінні «жид» та «єврей» – незалежні один від одного терміни. Після складання протоколу П.Ярош покинув відділок поліції.

Нагадаємо, що 31 березня Верховною Радою було прийнято закон, який остаточно вирішив питання відкриття ринку землі. Навколо цього рішення пройшло багато суперечок, в яких проскакувала, хоча і в достатньо обмежених колах, антисемітська риторика.

● **6 квітня** на сайті президента України була запропонована петиція про запровадження обмежень стосовно кількості осіб у державній владі України за національним принципом. Автор петиції Іван Усенко повідомляв про те, що «одна з найменших етнічних меншин – євреї знаходиться при майже абсолютній владі», а також невинувато багато

⁶⁸ <https://www.facebook.com/sofiya.semchyshyn/posts/2749527831940763> [наразі посилання не діє - пост вже видалений, проте існують збережені скріншоти]

⁶⁹ https://zaxid.net/pratsivnitsya_lvivskoyi_miskradi_oprilyudnila_obrazliviy_dopis_na_adresu_polyakiv_ta_yevreyiv_n1495633

⁷⁰ <https://city-adm.lviv.ua/news/government/270145-u-lvivskii-miskradi-zatverdyly-kodeks-etychnoi-povedinky-posadovtsiv>

⁷¹ <https://www.facebook.com/PavloYaroshPY/posts/672337053582290>

⁷² <https://www.facebook.com/PavloYaroshPY/videos/672906350192027>

урядових посад займають росіяни. Така ситуація, на думку автора, веде до «узурпації влади». Петиція збрала незначну кількість підписів (менш, ніж 30)⁷³.

• **20 та 21 квітня** деякі онлайн-ефіри, присвячені вшануванню жертв Катастрофи європейського єврейства, були зірвані невідомими антисемітами. Один з таких випадків стався під час ефіру, який організувала київська громада консервативного юдаїзму Masorti Ukraine.

Приблизно через 20 хвилин після початку онлайн-конференції в ефір приєднався новий учасник, який криками заважав проводити захід. Адміністратор конференції від'єднав нового учасника, проте злочинцю вдалося приєднатися знову. Він увімкнув демонстрацію екрану таким чином, що її не можливо було заблокувати, і почав транслювати порнографічний контент. Онлайн-трансляцію довелося припинити.

За словами присутніх під час ефіру, злочинець спілкувався англійською мовою і назвався арабським ім'ям. Суто антисемітських висловів він не промовляв. Враховуючи той факт, що Йом га-Шоа є ізраїльським національним днем пам'яті (на відміну від 27 січня – дня пам'яті Голокосту, який є міжнародним), а також ймовірну причетність злочинців до арабського світу, можна припустити, що це була скоріше за все антиізраїльська кампанія.

• **В травні** Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення звинуватила телеканал «NewsOne» у недотриманні вимог законодавства щодо неприпустимості розпалювання ворожнечі та ненависті.

Зокрема звинувачення стосувалися висловів підприємця Андрія Пальчевського стосовно того, що «в німецькій арії було 180 тисяч євреїв» та політолога Вадима Карасьова стосовно існування «єврейських дивізій СС». Такі твердження прозвучали в прямому ефірі телепередачі «Протистояння» **8 травня**, а також 9 і 10 травня в повторі на телеканалі «NewsOne». Як зазначено на офіційному сайті Національної ради, такі висловлювання «мають ознаки заперечення і спотворення Голокосту», а також «розпалення ворожнечі щодо єврейського народу»⁷⁴. У зв'язку з цим **21 травня** рада ухвалила рішення призначити позапланову перевірку ТОВ «Новини 24 години» (супутниковий телеканал «NewsOne»).

В свою чергу В. Карасьов пізніше публічно визнав своє твердження стосовно існування єврейських дивізій СС неправдивим. А. Пальчевський також вибачився перед тими, кого образили його слова та пояснив, що антисемітських висловлювань він не промовляв. Ведучий телепередачі «Протистояння» Віталій Дикий вибачився від імені редакції телеканалу за оприлюднення помилкової інформації⁷⁵.

12 червня інформаційне агентство «Вголос» оприлюднило інтерв'ю зі скандальним діячем Петром Масляком, відомим своїми націоналістичними поглядами.

У цьому інтерв'ю П. Масляк висловив думку, що в Україні має місце «дискримінація корінної нації». Це виражається в тому, що у керівництві України різко бракує «етнічних українців», в той час коли серед олігархів (які «із золота виливають Менору») та представників влади багато «нацменшин»⁷⁶.

Варто звернути увагу на те, що П.Масляк має наукову ступінь, він є професором київського університету і його інтерв'ю було оприлюднено на популярному сайті (який, щоправда, є також лідером антирейтингу розповсюдження фейків⁷⁷). Можливо, інтерес

⁷³ <https://petition.president.gov.ua/petition/91746>

⁷⁴ <https://www.nrada.gov.ua/telekanalu-newstone-pryznacheno-perevirku-cherez-vyslovlyuvannya-shho-prozvuchaly-v-den-pam-yati-ta-prymyrennya/>

⁷⁵ https://zik.ua/ru/news/ludyna/karasev_i_palchevskiy_izvinilis_za_svoyu_oshibku_v_efire_969475

⁷⁶ https://vgolos.com.ua/news/prezydent-etnichnyj-yevrej-golova-vru-etnichnyj-rosiyany-ochilnyk-mvs-etnichnyj-virmenyn-a-de-ukrayintsi_1254185.html

⁷⁷ <https://imi.org.ua/blogs/mer-aferyst-ta-inshi-geroyi-yak-manipulyuyut-informatsiyeyu-lvivski-onlajn-vydannya-i37447>

журналістів до особистості П. Масляка посилювався після того, як в травні цього року громадськість звернула увагу на суперечливість теорій походження деяких націй, які він описав у шкільному підручнику з географії⁷⁸. Отже, зважаючи на певні обставини, націоналістичні думки П.Масляка, у тому числі його принципова зосередженість на етнічному складі керівництва України, у деяких колах були сприйняті як авторитетні.

14 жовтня в Києві пройшов традиційний марш УПА (марш Слави героїв) на честь Дня захисника України. В день проведення маршу та напередодні були зафіксовані два випадки розпалювання міжнаціональної ворожнечі.

Напередодні маршу ультраправа організація «Національний спротив» закликала долучитися до маршової колони під гаслом «White lives matter». Концептуальною метою було оголошено захист «білих» від «етнічних банд мігрантів з країн Азії та Африки...»⁷⁹ Як відомо, хода під гаслом «White lives matter» дійсно відбулася⁸⁰.

Також в день проведення маршу було зафіксоване ще одне ксенофобне звернення. Біля будівлі Офісу Президента невідомі люди демонстрували плакат з написом «Українці! Святкуємо річницю окупації та пограбування країни дніпровським єврейським кланом Вови Зеленського!»

Правоохоронні органи зреагували на плакат після того як до поліції надійшло звернення від виконавчого директора Об'єднаної єврейської общини. Було відкрито кримінальне провадження за ч. 1 ст.161 ККУ (порушення рівноправності залежно від расової, національної належності, релігійних переконань)⁸¹.

Деякі ЗМІ, наприклад, інтернет-видання «Страна», одразу звинуватили українських націоналістів у авторстві плакату⁸². Представники партії «Національний корпус» дійсно виступали поруч з плакатом і він щонайменше їх не бентежив, однак, як видно з відеорепортажів, у представників «Національного корпусу» була окрема інсталяція.

Пізніше було встановлено, що однією з виконавців антисемітської демонстрації була ймовірно особа, яка виступає на YouTube каналі «Костянтин Чумак», Ніна Мерещякова⁸³. Таке припущення підтверджується тим, що ця жінка промовляла на одному з відео майже ідентичну фразу з тією, що була на плакаті⁸⁴.

5. Ситуація в Умані

Негативним резонансом в інформаційному просторі супроводжувалась ситуація навколо карантинних обмежень в контексті паломництва брацлавських хасидів до Умані. Мова йдеться про щорічне паломництво віруючих, в основному з Ізраїлю та США, до Умані на святкування свята Рош га-Шана, яке випадає приблизно на початок осені.

В документі від Міністерства закордонних справ за 10 липня⁸⁵ та в урядовій заяві за 18 серпня⁸⁶ йшлося про обмеження кількості приїжджаючих паломників до України у зв'язку із

⁷⁸ <https://stopcor.org/rekomendovann%D1%8Bj-mon-uchebnyk-ustanovyl-cho-to-francuz%D1%8B-yspancz%D1%8B-y-evrey-v%D1%8Bshly-yz-galychyn%D1%8B/>

⁷⁹ https://t.me/national_resistance_ua/4

⁸⁰ <https://www.radiosvoboda.org/a/zhyttia-bilyh-maye-znachennia-pid-takym-haslom-krokuvala-odna-z-kolon-na-marshi-upa/30896210.html>

⁸¹ <https://kyiv.npu.gov.ua/news/novini/policziya-kijeva-rozpochala-kriminalne-provadzhennya-za-antisemistski-napisi-bilya-ofisu-prezidenta-ukrajini/>

⁸² <https://strana.ua/news/295047-marsh-upa-v-kieve-14-oktjabrja-natsionalisty-prinesli-k-zdaniju-ofisa-prezidenta-plakat.html>

⁸³ <https://jewishnews.com.ua/society/avtor-antisemitskogo-plakata-pod-op-byila-ranee-zamechena-v-podobnyix-akcziyah>

⁸⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=iI2C7dEySVE>

⁸⁵ <https://www.unian.ua/society/opublikovaniy-merom-umani-dokument-mzs-ne-oznachaye-skasuvannya-palomnictva-hasidiv-oyeou-novini-ukrajini-11073926.html>

епідеміологічною ситуацією в світі, проте повної заборони на в'їзд паломників оголошено не було.

Місцеві депутати Черкащини⁸⁷ наполягали на повному скасуванні паломництва цього року. Зокрема з цього приводу висловили свою позицію мер Умані О.Цербій⁸⁸ та мер Черкас А. Бондаренко⁸⁹.

Така невизначеність із паломництвом в умовах карантину провокувала суспільство, особливо тих, хто взагалі не підтримує святкування Рош га-Шана в Умані. В україномовному просторі деякі користувачі соціальних мереж публікували образливі шаржі на тему паломництва⁹⁰, які разом із іншими новинами на цю тему притягували негативні коментарі, часто антисемітського змісту. Багато хто із незадоволених був схвильований не стільки порушенням карантину, скільки загалом щорічним хасидським паломництвом.

Як вже відомо, 26 серпня було офіційно оголошене продовження карантину і заборона на в'їзд іноземців в Україну з 28 серпня. Вночі на **28 серпня** відбулася сутичка між групою уманьчан та паломниками, які щойно прибули у місто. Згідно деяким джерелам⁹¹, мав місце також фінансовий конфлікт. Правоохоронці припинили сутичку, було відкрите кримінальне провадження за ч.2 ст. 161⁹², продовжується встановлення обставин інциденту.

Окрім зазначеного інциденту, різноманітні випадки проти хасидів, Ізраїлю, єврейства в контексті паломництва залишилися в межах окремих коментарів в соціальних мережах. Випадків некоректних або провокативних висловів з боку публічних осіб або офіційних каналів зафіксовано не було.

11 вересня до Уманського відділку поліції надійшло повідомлення про те, що в одному з місцевих кафе відмовляються обслуговувати хасидів, таким чином демонструючи упереджене ставлення до релігійної громади.

Працівники поліції з'ясували⁹³, що біля зазначеного закладу харчування стоїть табличка з написом івритом про заборону на вхід для хасидів та відповідний переклад українською («Хасиди не обслуговуються!»). Ініціатором такого обмеження був сам власник кафе, свій вчинок він мотивував наміром запобігти розповсюдженню вірусу Covid-19. У зв'язку із цим інцидентом відкрито досудове розслідування за ознаками правопорушення, передбаченого ч.1 ст.161 ККУ (дії, спрямовані на розпалення національної ворожнечі)⁹⁴. Пізніше впровадження було закрито⁹⁵.

В репортажі видання «Заборона»⁹⁶ було наведено ще один приклад упередженого ставлення до релігійних євреїв.

Жителька Умані Міріам, хасидка, розповіла, як під час відпочинку біля озера до неї підійшли декілька жінок і звинуватили її у розповсюдженні хвороби. Вони вимагали в

⁸⁶ <https://www.kmu.gov.ua/news/spilna-ukrayinsko-izrayilska-uryadova-zayava-shchodo-palomnictva-hasidiv-do-m-uman-z-nagodi-svyatkuvannya-rosh-ga-shana>

⁸⁷ <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3080942-palomnictvo-hasidiv-pid-cas-karantinu-i-hocetsa-i-koletsa.html>

⁸⁸ <https://www.5.ua/suspilstvo/vymahaie-zustrichi-iz-zelenskym-miskyi-holova-umani-rozpoviv-chomu-pryikhav-na-bankovu-vkliuchennia-221832.html>

⁸⁹ <https://www.facebook.com/100003268733364/posts/3223831081069151/?d=n>

⁹⁰ Див. наприклад <https://www.facebook.com/nina.tkachuk.16/posts/771376816991225>;

<https://www.facebook.com/photo?fbid=304805760755238&set=a.101338311101985>;

<https://www.facebook.com/irina.svistunenko.9/posts/707371243180934>

⁹¹ <https://suspilne.media/58609-v-umani-stalasa-suticka-iz-hasidami/>; див. також: Антисемітизм в Україні. Звіт за 2020 рік. Об'єднана єврейська община України. (<https://jew.org.ua/images/pdf/AntisemitismUKR2020.pdf>). С.10.

⁹² <https://ch.npu.gov.ua/news/Informacziya/policziya-cherkashhini-rozsliduje-kriminalne-provadhennya-za-faktom-viniknennya-konfliktu-v-umani/>

⁹³ <https://ch.npu.gov.ua/news/zlochini-proti-voli-chesti-ta-gidnosti-osobi/v-umani-policzejski-vidkrili-kriminalne-provadhennya-za-porushennya-rivnopravnosti-gromadyan-za-religijnimi-perekonannyami/>

⁹⁴ Антисемітизм в Україні. Звіт за 2020 рік. Об'єднана єврейська община України. (<https://jew.org.ua/images/pdf/AntisemitismUKR2020.pdf>). С.42.

⁹⁵ <https://ch.npu.gov.ua/news/zlochini-proti-voli-chesti-ta-gidnosti-osobi/v-umani-policzejski-vidkrili-kriminalne-provadhennya-za-porushennya-rivnopravnosti-gromadyan-za-religijnimi-perekonannyami/>

⁹⁶ <https://zaborona.com/hasydy-v-umani/>

хасидки показати документи, вдягнути медичну маску, а одна з жінок в решті-решт штовхнула Міріам в озеро, налякавши її дітей. Невдоволені жінки посилили провокацію також тим, що зняли Міріам з на камеру, коментуючи це словами «дивіться, хасиди приїхали в Україну поширювати тут вірус»⁹⁷.

Саме в цьому контексті в Умані було зафіксовано два випадки насильства на ґрунті антисемітизму, які було описано в першій частині доповіді.

19 вересня місцевого жителя заарештували за пропаганду міжнаціональної ворожнечі.

Протягом певного часу він систематично публікував на своїй особистій сторінці в соціальній мережі “Facebook” дискримінаційні статті з відповідними коментарями, заклики до расової ненависті, насильства. Наприклад, новину про дозвіл святкування свята Рош га-Шана він прокоментував словами «кожен уманчанин має вбити за своє життя якомога більше хасидів»⁹⁸.

Наразі триває досудове розслідування в межах кримінального провадження за ч.1 ст.161 (дії, спрямовані на розпалення національної ворожнечі).

Навіть в центральних ЗМІ в контексті паломництва в Умань лунали антисемітські висловлювання.

Так, **12 листопада** Комісія з журналістської етики винесла рішення щодо скарги на шоумена Сергія Притулу та визнала поведінку С. Притули в прямому ефірі 10 вересня як таку, що порушує пункт 15 Кодексу етики українського журналіста («ніхто не може бути дискримінованим за свою релігію, національне походження»)⁹⁹. Йому було оголошено публічний осуд.

10 вересня в прямому ефірі передачі «Посеред тижня» на радіо НВ, яку веде Сергій Притула, надійшов дзвінок від слухача¹⁰⁰. Той представився як Роман з Краматорська і в контексті розмови про карантинні штрафи задав питання «кого будуть штрафувати в Умані? Зараз же буде в Умані шабаш. Нацика Хасмана святкуватимуть...», таким чином публічно зневаживши певну релігійну спільноту. С. Притула, як би не вбачаючи у зазначеному питанні наміру розпалення ворожнечі, жодним чином не засудив позицію Романа. Більше того, він спробував заспокоїти Романа фразою про те, що він розділяє його емоційне обурення і взагалі був радий Романа чоловіка в ефірі із таким «хорошим» настроєм.

На цю ситуацію до КЖЕ надійшла скарга, в якій зазначалося, що реакція С. Притули на мову ненависті виглядала фактично як заохочення. Автор скарги зазначив також, що писав листа до керівництва «Радіо НВ», але не отримав відповіді.

Комісія зробила висновок, що враховуючи досвід С. Притули у веденні прямих ефірів, він мав знати про правило, яке вимагає від працівників медіа-каналів запобігати випадків дискримінації у ефірах, а отже його реакцію на мову ворожнечі 10 вересня не можна розцінювати як цілком несвідому.

Пізніше на офіційній сторінці у Фейсбуці «Радіо НВ» з'явився зворотній зв'язок від редакції радіо-каналу. В офіційному звертанні Радіо НВ було висловлене погодження із рішенням КЖЕ та намір запобігати подібних ситуацій у майбутньому¹⁰¹.

6. Дії правоохоронних органів

● В січні було затримано злочинця, який підозрюється у скоєнні низки злочинів, в тому числі у розпалюванні національної ворожнечі та расової ненависті. Затриманий

⁹⁷ Ще один приклад подібної ситуації див: Антисемітизм в Україні. Звіт за 2020 рік. Об'єднана єврейська община України. (<https://jew.org.ua/images/pdf/AntisemitismUKR2020.pdf>). С.40.

⁹⁸ <http://uman.info/ua/news/kozhen-umanchanyn-povynen-v-umani-vykryly-internet-propagandysta-yakyy-zaklykav--10755.html>

⁹⁹ <https://www.cje.org.ua/ua/complaint/shchodo-diy-veduchogo-sergiya-prytuly-v-efiri-radio-nv>

¹⁰⁰ <https://youtu.be/tW8aH8Xw6Vg?t=463>

¹⁰¹ <https://www.facebook.com/radioNV.ua/posts/899860177487604>

переховувався від слідства протягом 18 місяців. З **23 січня** він утримується під вартою до завершення досудового розслідування та скерування обвинувального акту до суду.

Слідчі підозрюють злочинця у скоєнні підриву ручної гранати на могилі р. Нахмана (Умань) у 2016 році, підриву пам'ятника Угорському народу на Веревецькому перевалі (межа Львівської та Закарпатської областей) у 2017 р., спалювання синагоги (Львов) у 2017р. та ще багатьох злочинах, в тому числі замах на вбивство¹⁰².

Видання «Грати» розповідає, що спійманим злочинцем є 50-тирічний Борис Муценко, якого поліція вже заарештувала у 2017 р. за спробу підриву на Веревецькому перевалі та відпустила під домашній арешт у 2018 р. Незабаром після цього він зник і був оголошений в розшук. Зазначені вище злочини Б. Муценко здійснював разом з іншими криміналістами, які вже заарештовані і наразі проходять судові розгляди їхніх справ¹⁰³. Досі викликають питання мотиви злочинів. Мала місце версія навмисної дискредитації України колишніми депутатами від партії Регіонів¹⁰⁴. Очевидно, з'ясування суті злочинів ще триватиме.

● **11 березня** матеріали кримінального провадження стосовно киянина, який в серпні – вересні 2019 р. вчинив акти вандалізму на меморіальних комплексах жертвам Голокосту в Кіровоградській та Миколаївській областях, було скероване до Голованівського районного суду Кіровоградської області¹⁰⁵. Його правопорушення були кваліфіковані за ч.1 ст.161 та ч.3 ст.297 ККУ.

Станом на березень 2021 р. судовий розгляд ще не було закінчено.

● **10 травня** в мережі Інтернет з'явився лист тримісячної давності, адресований голові єврейської громади у Коломиї Якову Заліщикеру від Івано-Франківського обласного управління Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції. В листі було висунуто прохання надати список членів Єврейської релігійної громади та їхні контактні дані, а також перелік студентів єврейської національності, які навчаються у ВНЗ Івано-Франківська. Запит на таку інформацію надійшов у зв'язку із вказівкою «щодо організації боротьби з транснаціональними та етнічними організованими групами та злочинними організаціями». Я.Заліщикер відмовився надати конфіденційні дані.

Як з'ясувалося пізніше, схожі запити отримали очільники й інших організацій, які об'єднують національні громади. Загалом такі дії правоохоронних органів були оцінені експертами як перевищення повноважень та дискримінацію, проте без акцентуації на єврейські громади¹⁰⁶. Однак після того, як лист до голови єврейської громади потрапив до публічного доступу та привернув увагу посольства Ізраїлю в Києві¹⁰⁷, у всесвітніх ЗМІ почали з'являтися новини, в яких підкреслювався антисемітські мотиви «переписів населення» (див. напр. статті «Заплакала і хотіла поїхати з міста»¹⁰⁸, «Как в 1941 году»¹⁰⁹). До того ж в цьому контексті був згаданий конфлікт між єврейською громадою та місцевими активістами стосовно території меморіального єврейського кладовища¹¹⁰.

Врешті-решт наказом Департаменту стратегічних розслідувань було звільнено начальника Управління стратегічних розслідувань Михайла Банка як відповідального за

¹⁰² https://www.gp.gov.ua/ua/news?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=265320&

¹⁰³ <https://graty.me/ksenofobiya-na-prodazhu-zachem-banda-iz-cherkass-czelyj-god-oskvernyala-hasidskie-svyatyni-vzryvala-posolstva-i-pamyatniki-po-vsej-ukraine/>

¹⁰⁴ <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2020/01/8/7236821/>

¹⁰⁵ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=819372041909725&set=a.259462667900668>

¹⁰⁶ <http://jewseurasia.org/page6/news66642.html>

¹⁰⁷ <https://www.facebook.com/AmbassadorJoelLion/posts/833516667051912>

¹⁰⁸ <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52638122>

¹⁰⁹ <https://www.vesty.co.il/article/r1eXJEt5L>

¹¹⁰ <https://zaborona.com/evreyi-v-kolomyi/>

надання дискримінаційного розпорядження¹¹¹. Голова Національної поліції І. Клименко вибачився особисто перед Я.Заліщикером за неправомірні дії своїх підлеглих.

8. Публічні оцінки та доповіді

- **13 січня** Об'єднана єврейська община України (ОЄОУ) опублікувала доповідь про прояви антисемітизму в країні в 2019 р.¹¹²

Згідно авторам доповіді, в 2019 р. було зафіксовано зниження кількості інцидентів в порівнянні з 2018 року майже на третину.

Щоправда, схоже, що зменшення кількості проявів антисемітизму за даними ОЄОУ в 2019 р. порівнянні з 2018 р. принаймні частково пояснюється тим, що автори доповіді почали перевіряти первинні повідомлення, і менше покладатися на розповсюджувачів недостовірної інформації в соціальних мережах¹¹³.

- **27 січня** Міністерство Ізраїлю у справах діаспори опублікувало чергову доповідь про антисемітизм у світі¹¹⁴. Стосовно України, в докладі було відзначено значне зниження кількості антисемітських інцидентів¹¹⁵.

Нагадаємо, що попередня доповідь Міністерства, опублікована на початку 2019 р., вже відзначала зниження рівню антисемітизму в Україні у 2018 р. порівняно з 2017 р.¹¹⁶ Таким чином, спираючись на данні офіційного Єрусалиму, можна казати про стійку позитивну тенденцію, особливо помітну в контексті негативної динаміки загалом по всьому світу.

¹¹¹ <https://zmina.info/news/avakov-zvilnyv-nachalnyka-upravlinnya-yake-zbyralo-personalni-dani-yevreyiiv-ukolomyyi/>

¹¹² <https://jew.org.ua/images/pdf/AntisemitismRUS2019.pdf>

¹¹³ <http://jewseurasia.org/page6/news65843.html>

¹¹⁴ <http://antisemitism.mda.gov.il/media/1810/%D7%93%D7%95%D7%97-%D7%A1%D7%95%D7%A4%D7%99-2019.pdf>

¹¹⁵ <http://jewseurasia.org/page6/news66025.html>

¹¹⁶ <http://jewseurasia.org/page18/news62900.html>